

YASHIL IQTISODIYOT – IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHNING YANGI MODELII SIFATIDA: O‘ZBEKISTON VA XITOIYNING QIYOSII TAHLILI

Erkinova Xosiyat Botir qizi

Diplomat Universiteti, 3-kurs talabasi

erkinova050@gmail.com

Annotatsiya: Yashil iqtisodiyot – atrof-muhitga ta’sirni kamaytirish, tabiiy resurslardan samarali foydalanish va barqaror rivojlanishga qaratilgan ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish modeli. Maqolada O‘zbekiston va Xitoyda yashil iqtisodiyotni amalga oshirishning asosiy yondashuvlari ko‘rib chiqiladi, shuningdek, ushbu mamlakatlarning barqaror rivojlanish sohasidagi amaliyoti va strategiyalari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot qayta tiklanuvchi energiya manbalari, ekoturizm, qishloq xo‘jaligi va suv ta’minoti texnologiyalari bilan bog‘liq davlat dasturlari, tashabbuslari va statistik ma’lumotlari tahlilini o‘z ichiga oladi. Har ikki mamlakatda yashil iqtisodiyotga o‘tishning asosiy natijalari taqdim etilib, asosiy vazifalar va kelgusida rivojlanish bo‘yicha tavsiyalar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: barqaror rivojlanish, qayta tiklanadigan energiya, ekologik texnologiyalar, ekologik qishloq xo‘jaligi, tomchilatib sug‘orish, ekologik investitsiyalar, yashil energiya, uglerod izi.

KIRISH

So‘nggi o‘n yilliklarda barqaror rivojlanish va atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari kompleks yondashuv va samarali yechimlarni talab qiladigan global muammolarga aylandi.

Yashil iqtisodiyot tabiiy resurslardan samarali foydalanish va barqaror rivojlanishga qaratilgan ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish modeli. Ushbu modelning asosiy maqsadi atrof-muhitga zarar yetkazmasdan, yangi ish o‘rinlari yaratish va ijtimoiy farovonlikni ta’minlamasdan iqtisodiy o‘sishni davom ettirishdan iborat. Yashil iqtisodiyot uglerod chiqindilarini minimallashtirish va resurslardan oqilona foydalanishni, shuningdek, ekologik toza texnologiyalarni joriy qilishni o‘z ichiga oladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2025 yil “Atrof-muhitni muhofaza qilish va yashil iqtisodiyot” yili deb e’lon qilindi va shuningdek, mamlakat uchun ekologik o‘zgarishlar muhim ahamiyatga ega ekanini ta’kidladilar. O‘z navbatida, Xitoy ekologik toza texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha dunyoda yetakchi o‘rinni egallab, yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda sezilarli yutuqlarga erishdi.

Ushbu maqolada O'zbekiston va Xitoyda yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonlari ko'rib chiqiladi, shuningdek, davlat dasturlari, tashabbuslari va ularning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri tahlil qilinadi. Har ikki mamlakatda yashil iqtisodiyotga o'tish natijalari, asosiy muammolarni aniqlash va uni yanada rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

Yashil iqtisodiyotga o'tish masalasi xalqaro miqyosda qizg'in muhokama qilinmoqda va bir qator davlatlar allaqachon bu yo'nalishda sezilarli muvaffaqiyatlarga erishgan. Masalan, Xitoy so'nggi o'n yilliklarda uglerod chiqindilarini sezilarli darajada kamaytirdi va energiya tarkibidagi qayta tiklanadigan manbalar ulushini oshirdi. Germaniyadagi Energy Transition (Energiewende) dasturi ham yashil energiyaga o'tish bo'yicha ko'plab mamlakatlar uchun namuna hisoblanadi. O'z navbatida, O'zbekiston ekologik islohotlarning ahamiyatini endigina anglay boshladi, biroq mamlakatda "Yashil Makon" dasturi kabi atrof-muhitni yaxshilashga qaratilgan dasturlar ishlab chiqilmoqda.

YUNEP kabi xalqaro tashkilotlar ham yashil iqtisodiyot g'oyasini faol ilgari surmoqda va bu sohadagi mamlakatlar o'rtasidagi hamkorlik, barqaror rivojlanish maqsadlariga muvaffaqiyatli erishishning kalitiga aylanmoqda.

METODOLOGIYA

O'zbekiston va Xitoyda yashil iqtisodiyotni joriy etishni o'rganish uchun quyidagi usullar qo'llanildi:

1. Davlat dasturlari va tashabbuslarini tahlil qilish

Bu usul O'zbekistonda "Yashil Makon" dasturi va Xitoyda qayta tiklanadigan energiya milliy dasturi kabi yashil iqtisodiyotni rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlari va loyihalarini o'rganishni nazarda tutadi. Tahlil ushbu dasturlarning toza texnologiyalarga o'tish va barqaror rivojlanishga qanday hissa qo'shishi haqida tushuncha beradi.

2. Ma'lumotlarni qiyosiy tahlil qilish

Ikkala mamlakatda yashil iqtisodiyotning rivojlanish darajasini tushunish uchun statistik ma'lumotlarning qiyosiy tahlili o'tkazildi. Bu O'zbekiston va Xitoyda qayta tiklanadigan energiya manbalari, ekoturizm, qishloq xo'jaligi va suv ta'minoti bo'yicha tadqiqotlarni o'z ichiga oladi. Ushbu ma'lumotlarni solishtirish har bir mamlakatda ekologik tashabbuslarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga yordam beradi.

3. Xalqaro hamkorlik

Yashil iqtisodiyotga o'tishning muhim jihati xalqaro hamkorlikdir. Bu usul har ikki davlatning xalqaro ekologik bitimlardagi ishtirokini, shuningdek, YUNEP va BMT kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorligini o'rganishni o'z ichiga oladi. Bu hamkorlik

tajriba almashish va ekologik toza texnologiyalar bo'yicha ilg'or tajribalarni joriy etishga yordam beradi.

4. Ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarni baholash

Ekologik tashabbuslar samaradorligini baholash uchun yashil iqtisodiyotga o'tishning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari tahlili o'tkazildi. Bu iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish, ish o'rinlari yaratish, hayot sifatini yaxshilash va boshqa jihatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu usul yashil iqtisodiyotning jamiyat farovonligi va rivojlanishining umumiy darajasiga qanday ta'sir qilishini tushunishga yordam beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. O'zbekiston va Xitoyda ekologik tashabbuslar:

- “Yashil Makon” dasturi O'zbekistonda millionlab daraxtlar ekib, havo sifatini yaxshilash va uglerod chiqindilarini kamaytirish imkonini berdi. Xitoy, shuningdek, ba'zi hududlarda cho'l hududlarini qisqartirish va hayot sifatini yaxshilashga yordam bergan Yashil devorlar kabi ko'kalamzorlashtirish dasturlarini faol ravishda amalga oshirmoqda.
- O'zbekistonda tomchilatib sug'orish texnologiyalaridan foydalanish suvdan foydalanish samaradorligini 30 foizga oshirishga olib keldi. Xitoyda shunga o'xshash texnologiyalar qishloq xo'jaligida ham faol joriy etilmoqda, bu esa suv sarfini sezilarli darajada kamaytirish imkonini beradi.

2. Qayta tiklanadigan energiyani rivojlantirish:

- 2023-yilda O'zbekistonda quyosh va shamol energiyasi ulushi 15 foizga oshdi. Biroq, Xitoyda bu ko'rsatkich sezilarli darajada yuqori, mamlakatning umumiy energiya majmuasida qayta tiklanadigan energiyaning 30% dan ortig'i. Xitoy quyosh va shamol elektr stansiyalarini rivojlantirishga sarmoya kiritib, bu sohada jahon yetakchisiga aylandi.

3. Iqtisodiy samara:

- O'zbekistonda yashil iqtisodiyot loyihalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish 25 foizga oshdi. Xitoy, shuningdek, toza texnologiyaga xorijiy sarmoyani sezilarli darajada oshirib, quyosh panellari va shamol turbinalari ishlab chiqaruvchi dunyodagi eng yirik davlatga aylandi.

MUHOKAMA

O'zbekistonda ham Xitoyda bo'lgani kabi yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida katta kapital qo'yilmalar zarurligi va aholining yashil texnologiyalar afzalliklaridan yetarlicha xabardor qilinmaganligi kabi qator muammolar mavjud. Biroq Xitoyning qayta tiklanadigan energiya manbalari va elektromobillar kabi toza texnologiyalarni

rivojlantirishdagi muvaffaqiyati O‘zbekiston uchun misoldir. Shu bilan birga, O‘zbekistonda aholi o‘rtasida tushuntirish ishlarini olib borish, bu jarayonga xususiy sektorni jalb qilish uchun nafaqat ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirish, balki barqaror rivojlanish sohasidagi ta’limni ham takomillashtirish zarur. Xitoyda hukumat qo‘llab-quvvatlashi va xususiy investitsiyalarning muvaffaqiyatli kombinatsiyasi yashil iqtisodiyotda sezilarli natijalarga erishish uchun kalit ekanligini isbotladi.

HULOSA VA TAKLIFLAR

Yashil iqtisodiyotga o‘tish O‘zbekiston uchun muhim vazifa bo‘lib, Xitoy tajribasi yaxshi qo‘llanma bo‘lib xizmat qilishi mumkin. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyot strategiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun quyidagilar zarur:

- Xalqaro hamkorlikni mustahkamlash, tajriba va texnologiyalarni faol almashish.
- Xalq ta’limi va ma’rifiy dasturlarni ishlab chiqish.
- Barqaror rivojlanish loyihalarini amalga oshirish uchun xususiy sektor va xorijiy investorlarni jalb qilish.
- qayta tiklanadigan energiya manbalari ulushini oshirish va suvdan foydalanish samaradorligini oshirish uchun zamonaviy qishloq xo‘jaligi texnologiyalarini joriy etish.

Kelajakda maqsadli sa’y-harakatlar orqali O‘zbekiston o‘zining ekologik holatini sezilarli darajada yaxshilashi va kelajak avlodlar uchun mustahkam poydevor yaratishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. V.A. Mirnov (2024). Yashil iqtisodiyot: nazariyadan amaliyotga. SPb.: Energiya.
2. M.K. Ivanova, (2023). Barqaror rivojlanish va ekologik texnologiyalar: muammolar va yechimlar. M.: "Ekologiya va taraqqiyot" nashriyoti.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2024). 2025-yilni Atrof-muhit va yashil iqtisodiyot yili deb e’lon qilish. Rasmiy nutq.
4. “Yashil makon” dasturi. (2023). O‘zbekiston hukumatining rasmiy sayti. YUNEP xalqaro hisoboti yashil iqtisodiyot. (2022). Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo'yicha dasturi.
5. O‘zbekistonda qayta tiklanuvchi energetikaning rivojlanishi haqidagi ma’lumotlar. (2023). O‘zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi.
6. Xitoyda qayta tiklanadigan energiya milliy dasturi. (2023). Xitoy Energetika vazirligi.
7. Gazeta.uz. (2024). O‘zbekistonda 2025 yil “Atrof-muhitni muhofaza qilish yili” deb e’lon qilindi.
8. UzDaily. (2024). O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish. Uzdaily.uz saytida mavjud